

Nález pokladu na Mahenově památníku

O nálezu a co nález vypráví

Poklady existují a nemusí se jednat jen o hrnec zlatých mincí, zakopaných kdesi uprostřed lesa. O tom se na podzim roku 2023 přesvědčil personál Mahenova památníku, tedy vily, kde se svou ženou Karlou žil Jiří Mahen (12. 12. 1882 – † 22. 5. 1939) – slavný spisovatel, básník, dramatik a také ředitel brněnské městské knihovny, která dnes nese jeho jméno a o jeho vilu se stará. Každoroční inventarizace totiž přinesla nečekaný nález. Když na řadu přišla stará kamna v Mahenově pracovně, napadlo nového vedoucího Jana Ševčíka prozkoumat, co je uvnitř. Jenže kamna byla dlouhé roky zarezlá a nepřístupná. Pomohl penetrační olej WD-40, jenž je vhodný i pro použití na historických předmětech. Když pak rez konečně povolila a panty se rozhýbaly, pohled dovnitř odhalil prostor plný jakýchsi papírů. Že nejde o pouhý odpad, bylo jasné již ze zašedlé dopisní obálky, která na sobě nesla známku s podobiznou Hitlera a byla nadepsaná textem, podle kterého šlo o oficiální korespondenci paní Karly Mahenové (* 26. 11. 1896 – † 16. 7. 1991) s protektorátními úřady.

Dnes již víme, že to, co měl nálezce před sebou, byl poklad ve smyslu historicky cenných dokumentů a artefaktů dokumentujících nejen osudy Jiřího Mahena a jeho rodiny, ale také běžný i kulturní život v naší zemi napříč turbulentním 20. stoletím. Největší cenností jsou přitom pracovní verze knihy *Život s Jiřím Mahenem* (1978), a to od rukopisných poznámek a náčrtů, přes pracovní strojopisné verze po poslední předprodukční verze kapitol, ve kterých se ještě škrtalo. Cenné jsou především proto, že se řada v nich obsažených informací do výsledné podoby knihy vůbec nedostala a ani jiné prameny je nezmiňují, jsou tak tedy pro nás úplnou novinkou.

Například v poznámkách ke knize, ve kterých paní Karla Mahenová shrnuje své životopisné údaje, píše, že se narodila jako čtvrtá ze čtyř sourozenců a že její mamince v té době nebylo ještě ani 21 let. Zajímavé je to především proto, že se o třetím sourozenci paní Mahenové dosud nevědělo a nešlo o úmrtí při porodu. Běžně i v konečné verzi své knihy přitom tvrdí, že měla sourozence jenom dva. Mnohem bohatší, než otištěná verze, je i pracovní verze kapitoly věnované tzv. „letákové afěře“. Dočteme se v ní, jak byla paní Mahenová po vypuknutí první světové války zatčena a vyšetřována kvůli šíření protirakouských letáků, které měla od svého učitele ruštiny Antonína Párala. Hrozilo jí, že bude stejně jako Páral odsouzena k trestu smrti, a Jiří Mahen i jeho přítel, majitel Lidových novin Adolf Stránský, museli vyvinout velké úsilí a využít mnoho svých kontaktů, aby paní Mahenovou před oprátkou zachránili. Během dalšího zpracovávání nálezů jsme pak čerstvě objevili dopis paní Mahenové jistému historikovi (jméno neuvedeno), ve kterém celou „letákovou aféru“ ještě mnohem podrobněji popisuje a vysvětluje.

Z dalších zajímavých dokumentů, celkově je jich přes 160, zmiňme už připomínanou obálku dopisu z období Protektorátu i se známkou s Hitlerem, formulář pro potvrzení občanství Protektorátu Čechy a Morava a torza korespondence z té doby. Naopak veselejší jsou osobní dopisy a písemnosti typu inzerátu paní Mahenové, že daruje kotě „do dobrých rukou“ – doklad chovatelské vášně obou sester, která se uchovala v obecné paměti. Objednávku šatů s kompletními mírami paní Mahenové. V rámci rozsáhlé korespondence s předními osobnostmi československé kultury a kulturních institucí přání k

80. narozeninám paní Mahenové od ředitele Mahenovy knihovny Miroslava Mráze. Dopis od Československé televize z 11. 7. 1979, podle kterého měl být o Mahenovi natočen nikdy nerealizovaný film a produkce žádala paní Mahenovou o součinnost. A v neposlední řadě velmi silný dopis pana Vítka (celé jméno neuvedeno), bývalého vězně z Mauthausenu a Dachau, ve kterém popisuje, jak obě místa navštívil v poválečné době a co to pro něj znamenalo.

Záhadou zůstává, jak se takovýto poklad do kamen dostal. Chytit se lze jen toho, že nejmladší v kamnech nalezené dokumenty pocházejí z přelomu 80. a 90. let a nenašlo se nic z let pozdějších. Zdá se přitom značně nepravděpodobné, že by jej tam vyhodila sama Karla Mahenová nebo její sestra Marie Haselmannová (* 21. 6. 1893 – † 29. 6. 1991), která s ní sdílela domácnost. Jednak si byly vědomé, že jsou kamna od zavedení ústředního topení v 60. letech odpojená a slouží už jen jako vzpomínka na Mahena. Druhá v 80. letech byly obě sestry již velmi špatně pohyblivé, a tak žily prakticky už jen v přízemí vily, zatímco kamna se nacházejí v patře. S největší pravděpodobností se tak dokumenty dostaly do kamen v krátkém období bezvlády mezi úmrtím Karly Mahenové a převzetím vily Knihovnou Jiřího Mahena, kdy se po vile pohybovali přátelé a vzdálenější příbuzní obou sester, ale také osoby zcela cizí, které se dostaly ke klíčům.

Od otevření kamen trvalo ještě rok, než se připravilo vše potřebné pro bezpečné vyzvednutí nálezu. Vyzvednutí proběhlo 23. září 2024 za asistence restaurátorky z Moravského zemského archivu Pavly Lukasové. Samotné restaurování probíhalo v roce 2025 a zhostila se jej restaurátorka Miluše Kolísková. Na jaře 2026 byl zrestaurovaný nález Archivem navrácen Knihovně Jiřího Mahena, která zahájila jeho digitalizaci a během letních měsíců zpřístupnila část nálezu veřejnosti během velké tematické výstavy. V budoucnosti si jej bude možné prohlédnout v rámci stálé expozice Mahenova památníku.